

УДК 738.071.1.04.02(477)''19/20''

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.01.207>

ГОНЧАРНИЙ ДИВОСВІТ ОКСАНИ МАРТИНОВИЧ — ШТРИХИ ДО ТВОРЧОГО ПОРТРЕТА

Романа МОТИЛЬ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6936-0328>

кандидатка мистецтвознавства,
доцентка кафедри дизайну та основ архітектури,
Національний університет «Львівська політехніка»,
проспект Бандери, 12, 79013, Львів, Україна;
старша наукова співробітниця,
відділ народного мистецтва,
Інститут народознавства НАН України,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: romana_motyl@ukr.net

У статті висвітлено феномен творчості мисткині Оксани Мартинович. Пошуки художниці розглядаються через призму українського традиційного мистецтва: гончарства, іконопису, писанкарства. Особливу увагу приділено формотворчим, декоративним і просторово-пластичним особливостям творів майстрині. Простежено педагогічну і громадсько-суспільну діяльність Оксани Мартинович.

Отож *мета* дослідження — феномен творчості мисткині Оксани Мартинович, художні пошуки якої розглядаються через призму українського традиційного мистецтва.

Об'єктом дослідження є творча спадщина Оксани Мартинович, а *предметом* — типологічні особливості, стилістика та художні риси творів гончарства, писанкарства, графіки, малярства на склі.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від початку 1990-х років і до наших днів.

Методологія роботи полягає у застосуванні комплексної методики, що утворюється із поєднання низки наукових методів: порівняльно-історичного, структурно-типологічного, аналітико-описового, образно-стилістичного аналізу.

Ключові слова: традиційне мистецтво, художниця, творчість, гончарство, форма, декор, іконопис, писанкарство.

Romana MOTYL

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6936-0328>

Candidate of Arts (Ph. D), Associate Professor,
Department of Design and Architecture Fundamentals,
Lviv Polytechnic National University,
12 Bandery St., 79013, Lviv, Ukraine;
Senior Researcher Folk Art Department,
Ethnology Institute of NAS of Ukraine,
15, Svobody ave., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: romana_motyl@ukr.net

POTTERY WONDERLAND OF OKSANA MARTYNOVYCH — TOUCHES TO THE CREATIVE PORTRAIT

Introduction. Today, when the enemy is trying to deprive us of our national identity by all means, the relevance of products made in the traditional way on a potter's wheel is growing, because they retain a very close connection with the old past. In this article, we aim to explore the phenomenon of creativity of the famous artist Oksana Martynovych, whose artistic search is considered through the prism of Ukrainian traditional art.

The object of research is the creative heritage of Oksana Martynovych.

The subject of the study is typological features, stylistics and artistic features of works of pottery, Easter eggs, graphics, painting on glass.

The chronological framework of the study covers the period from the early 1990s to the present day.

The methodology of the work consists in the application of a comprehensive methodology formed from a combination of a number of scientific methods: comparative-historical, structural-typological, analytical-descriptive, figurative-stylistic analysis.

Results. Oksana Martynovych is an original and bright artistic personality. Her creative work is significant and is a noticeable phenomenon in modern Ukrainian culture. The artist's creativity is multifaceted: from applied ceramics and decorative plastics to graphics, Easter eggs and glass painting. O. Martynovych is a member of the National Union of Masters of Folk Art of Ukraine (1996), a repeated winner of the «Lviv Glory» Prize named after A. Vakhnyanyn (2001; 2016), a participant of all-Ukrainian and international symposiums and exhibitions of pottery, a teacher, a public activist and a volunteer.

With the help of two basic simple volumes — a ball and a cylinder — the master creates many different variants.

Conclusion. In the process of research it was found out that in the multifaceted creativity of Oksana Martynovych, focused on folk traditions, the main role is played by the author's idea and the way of presenting the material. A wonderful artist, she created truly exquisite things, mastered a special vision of the most important artistic elements: shapes, proportions, plasticity, color. The works of Oksana Martynovych are light, easy and natural. Many of her unique works are decorations of museums in Ukraine and abroad.

Keywords: traditional art, artist, creativity, pottery, form, decor, icon painting, Easter eggs.

Вступ. Українська кераміка як вид народного мистецтва в наші дні представляє значний інтерес. Особливо сьогодні, коли ворог усіма засобами намагається позбавити нас нашої національної ідентичності, зростає актуальність виробів, виготовлених традиційним способом на гончарному крузі, адже вони зберігають дуже тісний зв'язок із прадавнім минулим. У статті ми ставимо за мету дослідити феномен творчості відомої мисткині Оксани Мартинович (іл. 1), художні пошуки якої розглядаються через призму українського традиційного мистецтва.

Об'єктом дослідження є творча спадщина Оксани Мартинович, а предметом — типологічні особливості, стилістика та художні риси творів гончарства, писанкарства, графіки, малярства на склі. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від початку 1990-х років і до наших днів.

Методологія роботи полягає у застосуванні комплексної методики, що утворюється із поєднання низки наукових методів: порівняльно-історичного, структурно-типологічного, аналітико-описового, образно-стилістичного аналізу.

Основна частина. Оксана Ярославівна Мартинович (з роду Смеречинських) — самотня і яскрава мистецька особистість. Її творчий доробок ваго-

Іл. 1. Оксана Мартинович. 2021 р.

мий і є помітним явищем у сучасній українській культурі. Творчість мисткині багатогранна: від ужиткової кераміки та декоративної пластики до графіки, писанкарства і малярства на склі. О. Мартинович — членкиня Національної спілки майстрів народного мистецтва України (1996), неодноразова володарка премії «Львівська слава» ім. А. Вахнянина (2001; 2016), учасниця всеукраїнських і міжнародних симпозиумів і виставок гончарства, педагог, громадська активістка і волонтер.

Народилася Оксана Мартинович (Смеречинська) 20 лютого 1964 р. у містечку Соснівка Львівської області. Вагому роль у вирішенні її творчої долі відіграв знаний львівський скульптор Іван Самотос, котрий помітив обдарованість дівчини та порадив здобувати мистецьку освіту. У 1980 році Оксана поступає на відділ художньої кераміки Львівського училища прикладного мистецтва ім. І. Труша, а з 1986 по 1991 рр. продовжує навчання у Львівському Державному інституті прикладного та декоративного мистецтва. Вчителями з фаху були Тарас Драган, Петро Маркович, Тарас Янко.

До гончарної техніки молода художниця звернулася ще у студентські роки. Працювати на гончарному крузі просто і легко лишень на перший погляд, але той, хто хоча б раз спробував опанувати цю техніку, так не вважає. Усі студенти-керамісти вчать гончарити, та далеко не всі досягають успіху — у подальшій своїй творчості гончарюванням займаються лише одиниці.

Гончарство особливим чином поєднує сучасних мистців з глибинними пластами національної культури, її витоками. Глина має особливу силу, енергію, вона добре розвиває уяву, заспокоює і розслабляє. Це своєрідна медитація, де обертальний рух гончарного круга налаштовує на осмислення багатії скарбниці народного мистецтва. Створений на гончарному крузі об'єм народжується від центру назовні і наповнюється із середини власною енергетикою майстрині. Зі слів Оксани, колись гончарі рахували вироби душами: «зробив 10 душ макітер, 5 душ глечиків...», так і дотепер кожен гончар вкладає у свій виріб часточку душі... (іл. 2; 3).

Заняття гончарним ремеслом стало визначальним у творчості Оксани Мартинович. Вона досконало опанувала техніку виточування на гончарному крузі, відчула магічну силу глини і творить свій влас-

Іл. 2; 3. Гончарні вироби Оксани Мартинович на ярмарку у Музеї народної архітектури та побуту у Львові ім. Климентія Шептицького (Львів-Скансен). Травень, 2012 р.

Іл. 4. Оксана Мартинович. Куманець. Глина, гончарний круг, ліплення. 2019 р.

ний дивосвіт: форми її гончарних композицій природні, промовисті, живі, вони випромінюють надзвичайно позитивну і потужну енергію. За допомогою двох основних простих об'ємів — кулі й циліндра — майстриня утворює безліч різноманітних варіантів (іл. 4; 5).

Досконале знання техніки і технології гончарства стало фундаментом для творчих пошуків. Виточені на гончарному крузі деталі художниця монтує в єдиний об'єм. Послідовність роботи та її швидкість вивірені досвідом. Оксана Мартинович почала твор-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 1 (169), 2023

Іл. 5. Оксана Мартинович. Свічник. Глина, гончарний круг, ліплення. 2011 р.

чо працювати ще у студентські роки. Від 1990 р. бере участь у обласних, всеукраїнських, міжнародних виставках. Серед них: 1990 р. — виставка студентських творчих робіт «Червона калина» (Польща); 1994 р. — персональна виставка чорнодимленої кераміки в Музеї народної архітектури та побуту у Львові; 1992, 1994, 1996, 2000 рр. — Всеукраїнські виставки Національної спілки майстрів народного мистецтва України у м. Київ, 1998 р. — перша міжнародна виставка «Національна дитяча іграшка» у Києві та інші. У 1995 та 1998 рр. брала участь у

Іл. 6; 7. Оксана Мартинович та Дмитро Каганюк на фестивалі «Не святі горшки ліплять». м. Тернопіль, 2020; 2021 рр.

Іл. 8; 9; 10. Переможниця конкурсу серед гончарів у номінації «Найвищий глечик» Оксана Мартинович. 2021 р.

Іл. 11. Оксана Мартинович. Близнята, ваза, лембики. Глина, гончарний круг, ліплення, лискування, димлення. 2010 р.

Іл. 12. Оксана Мартинович. Берегиня. Глина, гончарний круг, ліплення, лискування, димлення. 2008 р.

Іл. 13; 14; 15; 16. Оксана Мартинович. Декоративні свічники. Глина, гончарний круг, ліплення, риткування, лискування. 2008 р.

Всеукраїнських симпозиумах-практикумах з народного мистецтва «Бубнівська кераміка», у 2019 р. — у Міжнародному симпозиумі чорної кераміки в Лелюнаї (Литва), від 2018 р. — постійна учасниця фестивалів «Не святі горшки ліплять», що дає новий поштовх для творчої роботи (іл. 6; 7).

Оксана настільки віртуозно володіє гончарним кругом, що на фестивалях гончарства двічі заткнула за пояс гончарів-чоловіків, впевнено виборовши конкурс «Найвищий глечик» (іл. 8; 9; 10).

Гончарні вироби Оксани Мартинович вирізняє своєрідний авторський почерк, вони приваблюють зворушливою відвертістю, щирістю, рукотворні-

стю. Це і традиційний ужитковий посуд, декоративні тарелі, сувеніри, дитячі іграшки, музичні інструменти (окарини та свищики), творчі композиції, свічники, керамічні прикраси тощо. Виконані в теракоті чи способом відновлюваного випалу, пролисковані або й зовсім позбавлені декору — ці твори завжди виділяються чітким і виразним силуетом (іл. 11). Їхня конструктивна побудова досконало вирішена в просторі і гармонійно сприймається при круговому огляді. Із найцікавіших творів назовемо «Берегиня» і декоративні фігурні свічники (іл. 12; 13; 14; 15; 16). Композиції вирізняються вишуканим складним силуетом і потребою круго-

Іл. 17. Оксана Мартинович. Декоративна композиція. Глина, гончарний круг, ліплення, риткування, лискування. 2019 р.

Іл. 20. Оксана Мартинович. Декоративна тарілка. Глина, гончарний круг, розпис ангобами. 2008 р.

Іл. 18. Оксана Мартинович за роботою. 2021 р.

Іл. 19. Оксана Мартинович. Декоративна тарілка «Риба». Глина, гончарний круг, підполівний розпис. 2021 р.

Іл. 21. Оксана Мартинович і Дмитро Каганюк на благодійному ярмарку у Музеї народної архітектури та побуту у Львові ім. Климентія Шептицького (Львів-Скансен). 15 жовтня 2022 р.

вого огляду, вони складаються з декількох об'ємів і просторових форм, збагачених грою світла, тіні та витонченою пластикою.

У своїй творчості Оксана Мартинович звертається до скарбниці українського поетичного та образотворчого фольклору. На особливу увагу заслуговує

дрібна пластика майстрині — вона надзвичайно образна, експресивна, «випромінює» тепло і доброзичливість. Оксані властиве вдумливе, гостре бачення та вміння передавати найхарактерніші риси кожного персонажа чи то людини, чи звірятка або пташки, здатність відтворити їх характерні риси, одухотворити, та ще й доповнити добрим гумором [4, с. 1]. У цій пластичі яскраво і особливо повно використовується багатий духовний світ мисткині.

Художниця прекрасно використовує прийоми гончарства у зовсім новій авторській інтерпретації: тут і творче узагальнення форми, і стилізація, і оригінальний підбір пластичних елементів. Через експерименти і переосмислення Оксана досягла своєрідного індивідуального стилю, її роботи є яскравим прикладом образного мислення в глині. Київський кераміст і мистецтвознавець Володимир Онищенко дуже влучно назвав творчість О. Мартинович «усміхненою керамікою» [3, с. 36].

Оксана завжди перебуває в пошуках нових виражальних можливостей матеріалу — пластичності глини. Захоплюють її керамічні скульптурки, в яких авторка передає дивовижні, сповнені поезії, фантастичні композиції. Основу цих композицій становлять форми, похідні від традиційних ужиткових посудин: глеки, горщики, макітри тощо. Майстриня з м'яким гумором оперує ними, зі смаком прикрашаючи вишуканим пластичним декором. Цікаво вирішені голови з виразними деталями облич (очі, брови, ніс) (іл. 17). Так само гармонійно і органічно сприймаються розписи, у яких гончарівна вдало експериментує з поліхромією, використовує і народні традиції, і власний творчий підхід (іл. 18; 19; 20).

Як у заготівлі глини, так і у випалі продукції Оксана Мартинович співпрацює у творчому тандемі з чоловіком — гончарем Дмитром Каганюком. Ще з 1991 р. вони ввійшли до товариства «Чорна кераміка», яке відроджувало традиції димленої кераміки с. Гавареччина [1, с. 68]. Дмитро не є керамістом за фахом, але від 1990 р. професійно займається виготовленням кераміки. Він засвоїв усі ази гончарських премудростей: навчився готувати глину, на власному подвір'ї сам спорудив із шамотної цегли гончарське горно, віртуозно володіє технікою виточування на крузі, запросто витягує монументальні речі. Відсутність спеціальної художньої освіти (сам за фахом — шахтар-електрик, родом

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 1 (169), 2023

Іл. 22. Оксана Мартинович і Дмитро Каганюк на Міжнародному симпозиумі чорної кераміки. М. Лелюнай (Литва). 24 серпня 2019 р.

Іл. 23. Оксана Мартинович з донькою Оксаною і внуком Славчиком. 2020 р.

з Луганщини) аж ніяк не позначається на відчутті форми, звучання якої посилюється напрочуд вдало нанесеним ритованим чи лискованим декором (решітка, спіралі, безконечники тощо) [2, с. 68] (іл. 21; 22).

Іл. 24; 25; 26; 27. Оксана Мартинович та її писанки

Обидві Оксанині доньки Оксана та Софія пішли по маминих стопах і теж гончарюють. Оксана Федотова (1989 р. н.) закінчила Львівський державний коледж прикладного мистецтва ім. Івана Труша. Займається виготовленням ужиткового і фігурного посуду. Брала участь у I Міжнародному симпозіумі димленої кераміки в Червонограді у 2013 році, виставці «Кращий твір року» (2013 р., м. Київ), представила персональну ви-

ставку у музеї «Дрогобиччина», розробляла емблему фестивалю «Гавареччина». У 2015 р. їй присуджено президентську стипендію для молодих майстрів народного мистецтва. Софія Грибовська (1992 р. н.) керамікою займається з 1998 року, закінчила Львівський інститут економіки і туризму. Любов до глини успадкувала від мами Оксани, культивує родинні традиції у виробництві кераміки: виготовляє ужитковий посуд, свіч-

Іл. 28. Оксана Мартинович. Ілюстрація до часопису «Зернятко»

Іл. 29. Оксана Мартинович. Іконостас храму св. ап. Петра і Павла у рідному містечку Соснівці Львівської області. 2000—2005 рр.

ники, створила колекцію свищиків для музею у Таллінні.

У 2002 р. гончарська родина організувала творчу студію «Смерека», де створюють дива з глини вже три покоління: Дмитро Каганюк та Оксана Мартинович, їх доньки Оксана Федотова та Грибовська Софія, вже оживляють глину і онуки [5, с. 18] (іл. 23). Працюють гончарі також над відродженням так званої «вареної» кераміки. Це, як і димлені вироби, екологічно чиста продукція. У процесі її виготовлення використовують гончарну глину різного складу та молоко або олію. Після першого випалу при температурі 900°C, вироби вкривають молоком (олією) і ще раз випалюють вже при 300°C, що робить їх більш трив-

Іл. 30; 31. Оксана Мартинович проводить майстер-клас з гончарства. 2021 р.

кими у користуванні, водонепроникними та без вмісту шкідливих для здоров'я домішок.

На окрему увагу заслуговують писанки, створені Оксаною Мартинович — вони вражають витонченістю розпису, довершеністю і багатством композиційних варіантів та кольорових рішень. Ритм ліній і орнаментальність на площині писанки часто нагадує мотиви розписів на керамічних посудинах майстрині. Тут і символи, які зображали сонце: «триніг», («тригверт»); хрест та його різновид — знак у вигляді двох перехрещених ліній; свастика; восьмираменна зірка, так звана «ружа»; особлива хвиляста лінія без кінця, яка називається «безконечником» або «кривулькою». Зустрічається чимало і зоо-

Іл. 32; 33. Волонтерська діяльність Оксани Мартинович і Дмитра Каганюка. 2022 р.

морфних мотивів: «пташки», «рибки», «олені» тощо (іл. 24; 25; 26; 27).

Ще одна грань творчості О. Мартинович проявилася у діяльності оформлення та ілюстрації книжкових видань. Цикл ілюстрацій на релігійну тематику вдало передає характер обрядовості. Рисунки художниці до релігійних читанок і часопису «Зернятко» відзначаються цільністю та продуманістю графічної мови (іл. 28).

Творчі зацікавлення художниці нескінченні. Так у сфері сакрального мистецтва Оксана Мартинович створила іконостас храму св. ап. Петра і Павла у рідному містечку Соснівці Львівської області (2000—2005 рр.). Ікони виконані на склі олійними фарбами в традиціях українського малярства. Іконостас складається з п'яти рядів (старозавітний, престольний, празничний, апостольський, пророки). У центрі розміщено сюжет Тайної Вечері. Це найбільший іконостас в Україні, виконаний на склі (іл. 29).

Оксана Мартинович працює вчителькою образотворчого мистецтва в навчально-виховному комплексі школа-гімназія м. Червонограда, у Соснівському НВК № 13, у художньому відділенні у Соснівській музичній школі. Як педагогиня — шукає нових методів естетичного виховання дітей, вчить їх бачити прекрасне навколишнього світу. Роботи її учнів експонувались на різних виставках і це є свідченням великого внеску її вчительської праці, хисту педагога.

Як вчитель Оксана Ярославівна вважає, що бажання бачити та сприймати прекрасне, спілкуватися з творами мистецтва необхідно виховувати змалку. Це мотивувало її разом з родиною створити шкільний музей декоративно-прикладного мистецтва у м. Соснівка Львівської області, який став міцною дидактичною базою не лише для образотворчого мистецтва, а й для інших предметів загальноосвітньої школи (іл. 30; 31).

Виховувати в учнів уміння сприймати твори мистецтва, аналізувати їх, читати емоційне наповнення та спонукати дітей до створення своїх індивідуальних художніх образів — такі першочергові завдання ставить перед собою Оксана Мартинович. Адже твори мистецтва несуть у собі величезну інформативну базу. Це розвиває світобачення дитини, поглиблює її знання. Відвідавши музей, учні усвідомлюють цінність речей, починають розуміти, як багато може розповісти про історію, світогляд та душу майстра створений ним виріб. Оксана Ярославівна залучає учнів і до пошукової роботи, розробила системи уроків образотворчого мистецтва («Експурсія», «Види декоративно-прикладного мистецтва», «Замальовки з природи», «Про що розповідає глечик?», «Створення творчої композиції на основі начерків у музеї», «Реконструкція керамічного виробу за збереженим фрагментом», «Створи буклет музею»), що відбуваються безпосередньо у музеї.

В умовах нинішньої російської агресії Оксана разом з чоловіком Дмитром Каганюком, який є учасником бойових дій, ветераном АТО, не стоять осторонь, а щоденно працюють для зміцнення України. Вони приймають участь у різноманітних мистецьких проектах, зокрема виставках, аукціонах з продажу виробів, а також активно задіяні у великій волонтерській діяльності, чим наближають нашу Перемогу (іл. 32; 33).

Висновки. У процесі дослідження з'ясовано, що у багатогранній творчості Оксани Мартинович, орієнтованій на народні традиції, головну роль відіграє авторська ідея та спосіб подачі матеріалу. Чудова мисткиня, вона створила справді вишукані речі, оволоділа особливим баченням найважливіших художніх елементів: форм, пропорцій, пластики, кольору. Роботи Оксани Мартинович вирізняються легкістю, невимушеністю й природністю. Чимало з її унікальних творів є окрасами музеїв в Україні та за кордоном.

1. Мотиль Р. До проблеми збереження Гаварецького осередку димленої кераміки. *Український Керамологічний журнал*. 2002. № 4. С. 68—69.
2. Мотиль Р. Осередок гончарства у Червонограді — відгомін минулого у сучасному. *Народознавчі зошити*. 2019. № 1 (145). С. 66—72.
3. Онищенко В. Усміхнена кераміка. *Народне мистецтво*. Київ, 2004. № 1/2. С. 36—37.
4. Краковецька З. *Смеречинська-Мартинович Оксана. Кераміка. Графіка. Живопис: каталог* (упорядник Зеновія Краковецька). С. 1. Львів: Національна спілка майстрів народного мистецтва України.
5. *Фестиваль гончарів «Не святі горшки ліплять»*. Тернопіль: Колірпринт. 42 с.

REFERENCES

- Motyl, R. (2002). To the Problem of Preservation of the Gavaretchyna Centre of Smoked Ceramics. *Ukrainian Ceramological Journal*, 4, 68—69 [in Ukrainian].
- Motyl, R. (2019). Pottery Centre in Chervonograd — the Echo of the Past in Modern Times. *Ethnological notebooks*, 1 (145), 66—72 [in Ukrainian].
- Onyschenko, V. (2004). Smiling Ceramics. *Folk Arts*, 1/2, 36—37 [in Ukrainian].
- Krakovets'ka, Zhenoviiia (Ed.). *Smerechyns'ka-Martynovych Oksana. Ceramics. Graphics. Painting: catalogue* (P. 1). L'viv: National Union of Masters of Folk Art of Ukraine [in Ukrainian].
- Festyval of Potters «No Saints Make Pots»: catalogue*. Ternopil': Kolirprynt [in Ukrainian].